

MATEMATIKA DARSLARIDA MASALALAR YECHISHNING O'RNINI VA AHAMIYATI

Samarqand viloyati Urgut tumanidagi 73-maktabi matematika fani o'qituvchisi

Tillayev Nodir Sayfullo o'g'li

Annotatsiya. Ushbu maqolada o'quvchilarni matematika darslarida masala yechish orqali ularning ilmiy va ijodiy dunyoqarashining shakllanib borishi, hayotiy masalalar yechish orqali hayotni o'rganib atrofda bo'lgan voqea va hodisalarni kuzatishga undashi to'g'risida so'z yuritilgan.

Kalit so'zlar: masala yechish bosqichlari, usul, muammolar, topshiriq, masalalar tuzish.

Masalalar yechmasdan matematikani o'zlashtirishni tasavvur ham qilib bo'lmaydi. Masalalar o'quvchilarning fikr doiralari kengaytirishga yordam beradi, ularni o'z shahrining, qishloqining hayoti bilan, kishilarni ishlab chiqarish va qishloq xo'jaligidagi mehnatlari bilan tanishtiradi. Kichik yoshdagi maktab o'quvchilari uchun masalalar yechish matematika o'qitishning muhim tarkibiy qismidir. Matematika darslarida masalalar yechish o'quvchilarning ilmiy va ijodiy dunyoqarashining shakllanishida muhim rol o'ynaydi. Masalalar yechish boshlang'ich sinflarda matematika o'qitishning muhim qismi bo'lib hisoblanadi. Yangi texnikani joriy qilish hisobiga yoki mehnatni yaxshi tashkil qilish hisobiga mehnat unumdorligini oshirish, hukumatimizning bolalar haqida, ularning o'qishlari va dam olishlari borasidagi g'amxo'rlik kabi muhim vazifalarni ularning kuchlari yetadigan materiallarda tushuntiradi. Matnli masalalarni yechish jarayonida o'quvchilar yangi matematik bilimlarni egallaydilar va bu bilimlarni turmushda qo'llash ko'nikmalarni va malakalarni hosil qiladilar. Masala ustida ishlash uning mazmunini o'zlashtirishdan boshlanadi. O'quvchilar ham o'qish malakasiga ega bo'lmagan

dastlabki vaqtlarda ularni o'qituvchi o'qib beradigan masala matnini tinglashga, shartning muhim elementlarini tovush chiqarib ajratishga o'rganish lozim. Masalani ifodali o'qishda sonli ma'lumotlar masalani yechish uchun muhim ahamiyatga ega. Masalalarni yechish orqali ularning tarbiyaviy ahamiyatiga ham e'tibor qaratmoq darkor. Masalalar tabiat va jamiyat taraqqiyotiga xizmat qiladi. Qurilayotgan zavod va fabrikalarning joylashgan o'rni, ishlab chiqarish hajmi, mahsulotlarning sarflanish miqdori, yetishtirilayotgan qishloq xo'jaligi mahsulotlari va ularning realizatsiyasi, bunyod etilayotgan inshootlarining o'lchamlari, texnika ekinlarining ekin maydoni, unumdorligi, mahsulotlar miqdori, ularga ketayotgan sarf-xarajatlarini hisoblash hammasi matematik masalalar bilan bog'liq. Bunday masalalar jamiyat taraqqiyotiga xizmat qiladi. Tabiatning soflligi, beg'uborligi, ekologiyaning tozaligi, ichimlik suvlarining tiniqligini asrash, o'simlik va hayvonlarning yer yuzidan yo'qolib ketishidan saqlash, qazilma boyliklarni behuda sarflamaslik, madaniy va manzarali, qurilishbop daraxtlarni ko'paytirish uchun qilinayotgan harakatlarning barchasi matematik masalalar bilan bog'liq. Bu kabi masalalar esa tabiat taraqqiyotiga xizmat qiladi. Bularni o'quvchilarning o'zlari ajrata olishlari kerak. Matematika darslarida masalalar yechish o'quvchilarning ilmiy va ijodiy dunyoqarashining shakllanishida muhim rol o'ynaydi. O'quvchilarda masalalar yechish malakasini tarkib toptirishda ijodiy harakterdagi mashqlarning ham muhim ahamiyati bor. Bunga quyidagilar kiradi:

1. Masalalarni har xil usullar bilan yechish.
2. Muammoli xarakterdagi masalalarni yechish.
3. Masalalar tuzish va ularni almashtirishga doir topshiriqlar.

O'quvchining diqqatini masala shartidan tafakkurini va bilish qobiliyatlarini rivojlantiradigan darajada ko'proq ma'lumotlarni olishga yo'naltirish kerak.

Masalaning sintetik tahlili deyilganda, mulohazalarning shunday rivoji tushuniladiki, bunda ikkita son ma'lumotni birlashtirish natijasida bu ma'lumotlardan nimani bilish mumkinligi aniqlanadi, shundan keyin yangi topilgan ma'lumot bilan

boshqa ma'lumot birlashmasiga o'tiladi va masala savoliga javob topilguncha shu ish davom ettirilaveradi. Masala tahlilining analitik usuli shunday mulohazalar zanjiridan iboratki, bu zanjir boshida masalada berilgan savol turadi. Masala savoliga javob topish uchun zarur ma'lumotlar tanlanadi. Bu ma'lumotlarni boshqa ma'lumotlardan foydalanib topish mumkin. Bolalarni masalalar yechishga o'rgatishda ularga masalalar yechishga yondashishning ba'zi umumiy usullarini o'rgatish muhim hisoblanadi. Bunday ishlar o'quvchilarni arifmetik amallarning xossalari, ularning qonunlarini to'g'riligiga yana bir marta ishontiradi. Chunonchi bolalar o'qituvchi boshchiligida masalalarni qisqa va tushunarli yozishni, masalalar shartini rasm, jadval, chizmalar bilan namoyish qilishni o'rganib olishlari, va shu bilan masalalarni yechish yo'llarini o'zlari uchun yengillashtirishlari, aniq bir masala shartini mavhumlashtirish va masalada berilgan miqdorlar bilan izlanayotgan miqdor orasidagi bog'lanishni ochishga yordam beruvchi usullarni o'rganib olishlari kerak. Ayniqsa, masalalarni savol qo'yib yechish orqali masalaning mazmun mohiyati aniq ochib berilishini anglashlari lozim. Tayyor masalalarni yechish bilan bir qatorda o'quvchilarning turli topshiriqlar bo'yicha mustaqil masala tuzishga o'rgatish ham yaxshi samara beradi. O'quvchilar hayotiy masalalar tuzish va yechish har xil turdagi masalalarning tuzilishini va yechish ning o'ziga xos xususiyatlarini tushunish bilan bir qatorda o'quvchilarni ijodiy tasavvur qila olishlarini oshiradi va matematik tafakkurini kengaytirib boradi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. R. Drayver. "Nega matematika". Toshkent, "Fan " nashriyoti
2. Internet manbalari